

ВСТУП ДО ФІЛОСОФСЬКИХ СТУДІЙ,
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПОДОРОЖІ
ДО КРАЇНИ ФІЛОСОФІЇ

АБО

АНДРІЙ БАУМЕЙСТЕР

Кант

Аристотель

Платон

Сократ

Боецій

Академія Платона

Академія Платона — це перший навчальний заклад Європи, прообраз майбутніх університетів та інститутів. Академія була заснована Платоном приблизно у 387 році до Р. Х. і проіснувала аж до 529 року, коли за наказом імператора Юстиніана вона була закрита (як головний «розсадник» «язичницької» мудрості). Оскільки європейські університети виникли тільки у XIII сто-літті, то Академію слід вважати найбільш довготривалим на-вчальним закладом в історії Європи.

Академія Платона.
Мозаїка з Помпей (початок I ст. до н.е.)

Назва школи пов'язана з іменем міфічного героя Академа (*Akadēmos*). За переказами, він був похований у священному гаю на північному заході від Афін. Уся місцевість навколо цього гаю (приміський парк з доріжками для прогулянок і будинок старого *гімнасію*) називалася Академією ще задовго до Платона. Він придбав цю місцевість за чималу суму (2000–3000 драхм). На території було зведено в різні часи кілька будинків, але ми, на жаль, дуже мало знаємо про архітектуру Академії. Можна припустити, що на території школи існували будинки, призначені для викладання, диспутів і фізичних занять. Безперечно, там мали бути також підсобні приміщення.

Академія була не тільки школою для занять, а ще й релігійною спільнотою, присвяченою музам (будинок Платона називали «мусейоном» — помешканням муз). У школі дотримувалися піфагорійського способу життя. Покровителькою Академії була богиня Афіна. Перед входом до гімнасія був розташований вівтар, присвячений богу Еросу. Навколо росло багато платанів і оливкових дерев (олива — дерево Афін).

День в Академії починався з принесення жертви музам. Заняття були двох типів: до обіду Платон читав лекції для вузького кола своїх учнів, а після обіду читалися лекції для ширшого кола слухачів, на більш доступні теми. У школі окрім філософії займалися математикою, астрономією, ботанікою, зоологією, риторикою, політикою та етикою. Окрім лекцій і диспутів, в Академії відбувалися спільні зустрічі («симпозіуми»), які мали характер дружніх бесід. Щороку святкувався день народження бога Аполлона (21 травня). Учні проводили на території школи тривалий час. Наприклад, Аристотель прожив в Академії 20 років (прийшовши туди 17-річним юнаком і залишивши школу тільки після смерті Платона).

Як же займалися філософією у платонівській школі? Ми про це знаємо небагато. Ми знаємо, що Платон ставив своїм учням конкретні завдання, наприклад у галузі математики чи космології. Очевидно, серед учнів були «просунуті», такі, що займалися науковими дослідженнями, і «початківці», яких цікавили більш популярні речі. Належить припустити, що в колі учнів читалися платонівські діалоги і обговорювалися поставлені в них

питання й апорії (складні проблеми). Платон дозволяв критику на свою адресу (можна згадати хоча б критику його теорії ідей з боку Аристотеля).

А як розумів процес навчання сам Платон? Про це ми можемо дізнатися із VII книги його великого діалогу «Держава». Читаючи цю книгу, ми натрапляємо там на низку несподіванок. Платон вперше розробляє систему наук, що внутрішньо пов'язані між собою, вивчаються у строгій послідовності і поступово готують учнів до засвоєння філософії. Тобто перед нами *перший проект систематичної освіти*, орієнтованої на вивчення «вищої», філософської науки. Проект охоплює чотири математичні дисципліни (деякі дослідники кажуть про п'ять): арифметика, геометрія (і далі — стереометрія), астрономія і теорія музики. Всі ці науки привчають учнів орієнтувати своє пізнання на нечуттєве, нематеріальне буття — на умосяжні ідеї. Не варто сприймати цей проект систематичної освіти тільки як літературну фікцію. Ми знаємо, що вивчення математичних наук в Академії відбувалося на дуже високому рівні (там викладали видатні математики, такі як Євдокс, Теетет та ін.). Далі, нас не може не дивувати вік «студентів», визначений Платоном у «Державі»: математичні дисципліни мають вивчатися з 20 до 30 років (десять років!), а філософія («діалектика») — з 30 до 50 років. Однак до 20 років молоді люди проходять своєрідний відбір у процесі загальної освіти тих часів, яка складалася з двох частин — фізичного й «мусичного» виховання. До «філософської освіти» допускаються тільки найкращі. Платон виступає проти примусової форми навчання, бо, як він каже, «жодну науку не слід вивчати рабським чином» і те, що засвоєне через примус не втримується надовго в пам'яті. І ще одна несподіванка: частину філософської освіти (останні 15 років) займає практика, коли «студенти» обіймають державні посади, демонструють свої практичні навички і вчать-ся управляти. Це вже явно приклад літературної фікції. Платон хотів, щоб державою керували філософи. Державне управління розглядалося в його проекті як завершальна стадія філософської освіти. У статусі вищих державних посадовців філософи виконують ще одну функцію — виховну. Після досвіду політичного управління філософи-державці виходять «на пенсію»,

за словами Платона — «на Острови блаженних», де вони ведуть споглядальний спосіб життя, уподібнюючись богам. Цікаво, що Платон бачить серед своїх філософів-державців також і жінок.

Погляди Платона на управління державою називали утопією (а деякі вважали її навіть за небезпечну утопію). Втім, важливо сприймати Платонів проект як ідеальну модель, яку можна по-різному втілювати. В історії було багато прикладів, коли ідеал філософа-правителя («мудреця на троні») набував конкретних рис (згадаємо хоча б Александра Великого, Марка Аврелія, Юліана Відступника, Карла Великого, Наполеона та ін.). Зрозуміло, що ці конкретні історичні постаті не дотримувалися буквально «рекомендацій» Платона. Йдеться радше про намагання (в різний спосіб) поєднати мудрість і політичну владу. Не завжди це приводить до добра (Сталін, Гітлер і Муссоліні також вважали себе мудрецами «на троні», і ми знаємо, що з цього вийшло). Нам тут важливо усвідомити *вплив ідеальних моделей на реальне життя*. І якщо ідея філософа-державця протягом історії продемонструвала свою практичну безперспективність, то Платонів ідея систематичного навчання (разом із її втіленням у викладацькій практиці Академії) виявила свою продуктивність і силу.